

AXEL GAVELIN

Minnetale i Norsk geologisk forening 4. desember 1947 av

CARL BUGGE

Budskapet om Axel Gavelins bortgang 14. juni 1947 ble mottatt med sorg og vemod blant geologene og hans mange andre venner. Vi har mistet en fremragende forsker og en god kollega. På geologmøtene vil vi savne hans innlegg, hans erfaring og ikke minst hans lyse humør.

I anledning av momenter til denne minnetale lot jeg tankene gå tilbake over de forgangne 50 år som Gavelins forskervirksomhet strakte seg over. Jeg ble da hurtig klar over at det ville bli å komme inn på praktisk talt alle de spørsmål og problemer som har vært oppe i denne tid i nordisk geologi. Jeg kan derfor bare prøve å gi et omriss av hans liv og virke.

Gavelin var født 4. oktober 1875. Han ble biträdande geolog ved Sveriges Geologiska Undersökning 1902, statsgeolog 1904, og var överdirektör fra 1914 til 1941.

Han var S. G. U.'s femte sjef. Rekkefølgen er Erdmann, Torell, Törnebohm, I. Gunnar Andersson, Gavelin og nå Geijer. Gavelin overtok sjefstillingen midlertidig i 1914 etter Gunnar Andersson, som reiste til Kina for å innrette en Geologisk Undersøkelse der, men da Andersson fortsatte i Kina, ble Gavelin fast ansatt i 1916.

I 1915 gjennomførte han overflytningen av Undersökningen fra Mäster Samuelsgatan til Frescati, hvor S. G. U. overtok den søndre fløy i den store bygning som for øvrig opptas av Naturhistoriska Riksmuseet.

Han hadde her de beste betingelser for å utnytte sin store administrative dyktighet og sin rike erfaring som geologisk forsker. Gavelin har i en menneskealder inntatt en sentral stilling i den naturvitenskapelige forskning i Sverige. Hans navn er knyttet til de fleste større geologiske diskusjoner, som ofte direkte var foranlediget av ham. Således allerede i 1899, da han oppdaget bunndannelsene i den såkalte Vokkajärvi-sonen nord for Kirunaområdet.

I publikasjonsseriene finner vi ham anført allerede i 1899, da han som ung kandidat var assistent hos Svenonius ved undersøkelsen av Yukkanjärvis malmfelt. I årene fremover utfoldet han seg med en imponerende energi i større og mindre publikasjoner og innlegg i dagens aktuelle geologiske problemer.

Hans interesser strakte seg over de fleste geologiske faggrener. Spesielt skal jeg nevne det klassiske arbeid om de isdemte sjøene. Videre studerte han nivå og klimaforandringer på det småländska höglandet, skoggrensens forskyvninger i de svenske fjelltrakter osv. I berggrunnsgeologien arbeidet Gavelin både i grunnfjellet og i fjellkjeden med de yngre formasjoner, og han var i høy grad interessert i malmgeologiske spørsmål.

Jeg nevner særskilt hans viktige Smålandsarbeider og Västervik skärgård: Beskrivning till kartbladene Tranås, Jönköping och Loftahammar. Om relationerna mellan graniterna, grönstenarna och kvartsit-leptit-serien inom Loftahammar-området. Ett nytt postarkäisk eruptivområde i Norra Småland. I sistnevnte arbeid ga han en beskrivelse av noen alkalibergarter beliggende på Tranåsbladets område, ikke langt fra det kjente Norra Kärr. Av stor interesse er også hans beskrivelse av underkambriske sandsteinsganger ved vestre stranden av Vänern.

Gavelin arbeidet også meget i fjellkjeden. Han bidro her ved sine diskusjonsinnlegg til fremme av det syn på fjellkjedens bygning

som etter hvert er blitt det rådende blant geologene. Et sådant innlegg i utviklingen av fjellkjedeforskningen var det foredrag han holdt i Geologiska Föreningen i Stockholm 1915 om sine arbeider i Ruoutivare-området i Kvikkjokk i årene 1900, 1901 og 1909. I det hele kan man si at Gavelin ved sine oversiktsreiser fikk et vidt overblikk over både berggrunnsgeologien og de kvartære avleiringer, og kanskje hans mest betydningsfulle innsats også fra et vitenskapelig synspunkt var, at han ved det store overblikk han herved hadde ervervet seg, kunne planlegge og bedømme de arbeider som skulle utføres av S. G. U.

Jeg skal også nevne et mineralogisk arbeid av Gavelin, nemlig »Über Högbo mit«, et nytt bergartdannende mineral fra Ruoutivare i Lappland, trykt i Bull. of the geol. Inst. Uppsala.

Av viktige initiativ som kom til under hans sjefstid og som han personlig foranlediget, kan nevnes torvinventeringen i begynnelsen av 1920-årene, malmletingen i Skelleftefeltet og undersøkelser for å lokalisere salt og olje i Skåne.

Gavelin var meget interessert for malmleting ved vitenskapelige metoder, og har i høy grad medvirket til at malmletingen i Sverige kom så godt i gang og har gitt så gode resultater.

Gavelin var et meget aktivt medlem av Vetenskapsakademien, hvor han spesielt spilte en fremtredende rolle i Naturvernkomiteen. Videre var han medlem av Nobelstiftelsens styre og av mange forskjellige komiteer. Han var medlem av Fysiografiska sällskapet i Lund, Lantbruksvetenskapsakademien samt Ingenjörsvetenskapsakademien.

Av utenlandsreiser kan nevnes at han som Sveriges offisielle representant deltok i de internasjonale geologkongresser i Spania 1926 og Syd-Afrika 1929.

Gavelin besøkte vårt land mange ganger. Han var meget interessert i Goldschmidts ideer om Kaledonidene som vi fikk så godt demonstrert på Stavanger ekskursjonen i 1921. Engang uttalte han seg også om vår Raipas-formasjon, at han mente effusivene der lignet tilsvarende bergarter i Kiruna. Det var etter Zenzens foredrag i S.G.F. 1916.

Av særlig interesse for alle nordiske geologer var geologisk kart Norden 1933, utarbeidet av Gavelin og Magnusson.

Gavelin var medlem av Norsk geologisk forening siden 1920. Vi norske geologer minnes Axel Gavelin med takk for hans innsats. Vi hedrer hans minne.